

T5.5:

Местна лаборатория за
демокрация - България,
Юли 2021

WP5 – Разпространение и ангажираност

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 822337.

Местни лаборатории за демокрация

Доверие в публичната администрация по време на пандемията от Ковид-19

Настоящият доклад цели да представи заключенията от местна лаборатория за демокрация в България по проект *„Популизъм и гражданска ангажираност“ / Populism and Civic Engagement* (PaCE), която представлява приносът на двадесет и петима участници към качествено изследване „Доверие в публичната администрация по време на пандемията от Ковид-19“.

Благодарности

Организацията и осъществяването на местна лаборатория за демокрация в България не би била възможна без финансовата подкрепа на проект PaCE, реализиран по програмата за изследвания и иновации на Европейския съюз „Хоризонт 2020“ съгласно Споразумение за безвъзмездна финансова помощ № 822337.

Признателни сме към активното участие на двадесет и петимата участници (25) за това, че споделиха своите прозрения, знания и опит, за това, че допринесоха към изследването на популисткото движение в Европа, както и за това, че се включиха в един ползотворен, конструктивен и отворен обмен на възприятия, мнения и идеи относно демокрацията и доверието към администрацията/публичната власт в България по време на пандемията от Ковид-19.

Бихме искали да изкажем също своята признателност към щедрата и професионална подкрепа от страна на Борислав Димитров, Ваня Иванова, Добрена Петрова, Луиза Славкова и Силвия Иванова като екипа от фасилитатори, който допринесе за организацията, подбора на участниците и осъществяването на

местната лаборатория за демокрация. Бихме искали да благодарим на д-р Ружа Смилова, анализ на политиката и бъдещето, проект PaCE, която помогна на екипа от организатори и фасилитатори при разработването на въпросите за местната лаборатория за демокрация и представи проекта на участниците в събитието.

Екипът от организатори се състоя от Роксана Чикер, ръководител проекти в община Рейкявик, Софи Кисау, ръководител на проекта в Холандия, и Александра Жъстек, местен координатор в Краков, Полша, и двете част от Демократично общество (Democratic Society) в Брюксел. Бихме искали да благодарим на Робърт Бярнасон, ръководител на фондация „Граждани“ (Citizens Foundation) в Исландия за проектирането и разработката на онлайн платформата за дискусия – Вашите приоритети („Your Priorities“), достъпна за участниците в местната лаборатория за демокрация.

Изказваме благодарност за цялата подкрепа от страна на всеки човек и организация, които ни помогнаха в подготовката и в достигането до участниците, включително на проект „Европа като общност на граждани“ (Civic Europe) и мрежата му от съмишленици.

И на всички останали, които помогнаха.

Бихме искали да отправим специалните си благодарности и признание към всички участници в местната лаборатория за демокрация в България за тяхното време, принос, идеи и вдъхновение.

За документа

Ръководство: RVK

Сътрудници: DS and CF

Дата: 3 юли 2021

Настоящият документ очертава резултатите и уроците, извлечени от местната лабораторията за демокрация по проект PaCE, организирана в България от фондация „Софийска платформа“ и Демократично общество в Брюксел на 3 юли 2021 г. Резултатите и изводите са от значение за развитието на бъдещите лаборатории за демокрация и служат като насоки за други консорциуми и организации, включващи участието на граждани в проучванията си. Този документ подкрепя академичните изследвания на проекта PaCE.

Ниво на разпространение		
PU	Видимо за всички на уебсайта на PaCE.	X
PP	Ограничено до други участници в програмат.	
RE	Ограничено до други групи от хора, избрани от консорциума.	
CO	Конфиденциално, само за членове на консорциума.	

Принос на авторите към доклада

Добрена Петрова, фондация „Софийска платформа“, България	Анализ на изявленията на участниците, обобщение на препоръките и обратната връзка от участниците.
Роксана Елена Чикер, RVK	Резюме, препоръки, качествен анализ на изявленията на участниците, графично описание на участниците.

В таблицата по-долу е прикачено кратко резюме на различните версии на доклада.

НАНЕСЕНИ ПРОМЕНИ				
	ВЕРСИЯ	ДАТА НА ПУБЛИКУВАНЕ	ОСНОВНИ ПРОМЕНИ	АВТОР
	V0.1	19 юли 2021	Първоначална версия	Добрена Петрова, фондация „Софийска платформа“, България
	V0.2	10 август 2021	Преглед	Роксана Елена Чикер, RVK
	V0.3	9 септември 2021	Преглед	Добрена Петрова, фондация „Софийска платформа“, България
	V0.4	10 септември 2021	Преглед	Роксана Елена Чикер, RVK

Работният език на доклада за местна лаборатория за демокрация в България е английски (EN) по изискване на член 20.7 от Споразумението за отпускане на безвъзмездни средства. Предлага се и българска версия, която позволява достъп на участниците до резултатите на родния им език.

Декларация

Проектът PaCE е финансиран от програмата на Европейския съюз „Хоризонт 2020“ за научни изследвания и иновации съгласно Споразумението за безвъзмездна финансова помощ № 822337. Становищата, изразени в този документ, отразяват само мнението на авторите и по никакъв начин не отразяват становищата на Европейската комисия.

Консорциумът, осъществяващ проекта PaCE, уважава защитата на личната информация и данни и се придържа стриктно към правилата, определени от Общият регламент относно защитата на данните (ОРЗД) относно обработката на данните и спазването на правата на участниците в изследването.

Резултатите от местната лабораторията за демокрация в България представляват единствено формулираните заключения относно мненията и възприятията на двадесет и петимата (25) участници в лабораторията и не могат да бъдат екстраполирани като представляващи общото мнение на гражданите в България, тъй като не е приложен стандартизиран критерий за включване и изключване при подбора на участниците. Общата стратегия за подбор на участие, прилагана към местните лаборатории за демокрация, е да насърчи участието на хора от различните полове и от недостатъчно представени групи и да даде възможност на свободната воля на членовете на общността да участват в дебата.

Съдържание

Местни лаборатории за демокрация.....	2
Благодарности.....	2
За документа.....	4
Декларация.....	4
1. Резюме.....	7
1.1. Основни изводи.....	7
1.2. Препоръки.....	9
2. Въведение.....	12
2.1. Контекст на местната лаборатория за демокрация.....	12
2.2. Предназначение на местната лаборатория за демокрация.....	13
2.3. Цели на местната лаборатория за демокрация.....	13
2.4. Структура на местната лаборатория за демокрация	13
3. Основни резултати от събитието.....	16
3.1. Описание на участниците и критерии за подбор.....	16
3.2. Резултати и изводи.....	17
4. Обратна връзка от участниците.....	26
4.1. Обратна връзка от участниците	26
4.2. Изводи от събитието	26

Таблици

<i>Таблица 1. Точки за дискусия, произлезли след Кръг 1 от местната лаборатория за демокрация</i>	18
<i>Таблица 2. Точки за дискусия, произлезли след Кръг 2 от местната лаборатория за демокрация</i>	20
<i>Таблица 3. Точки за дискусия, произлезли след Кръг 3 от местната лаборатория за демокрация</i>	23

Фигури

<i>Фигура 1. Представителство според пол на участниците.....</i>	16
<i>Фигура 2. Представителство според възраст на участниците.....</i>	16
<i>Фигура 3. Представителство според степен на образование на участниците.....</i>	17

1. Резюме

1.1. Основни изводи

Местната лаборатория за демокрация в България по проект PaCE на 3 юли 2021 г. бе шестата и последна поред организирана подобна лаборатория сред шест различни европейски държави и една пилотна в Италия. Лабораторията за демокрация в България се състоя на живо в гр. Белене. Събитието постави на обсъждане *доверието към публичната администрация по време на пандемията от Ковид-19*. Около 300 души бяха достигнати и поканени на дискусията чрез мрежата на **фондация „Софийска платформа“**.

Като резултат от комуникационна стратегия, използваща различни похвати за достигане до широката общественост (включително представители на организации на гражданското общество, местните власти, студенти, институции, медии и уязвими групи), двадесет и петима (25) участници се регистрираха и присъстваха на събитието в гр. Белене.

Средната възраст на участниците бе 42 години, като най-младият участник бе на 23, а най-възрастният – на 61. От гледна точка на представителство на половете 80% от участниците бяха жени, сравнено със само 20% мъжко участие. Относно образователната степен 4% от участвалите притежаваха гимназиално образование, докато 92% от тях – по-висока образователна степен.

Местната лаборатория за демокрация в България разкри някои интересни изявления и декларации, базирани върху споделените мнения и прозрения на двадесет и петимата участници. Твърденията на участниците бяха качествено анализирани чрез метода на тематичния анализ. Качественият анализ на изявленията на участниците беше разпределен по четири теми въз основа на това дали участниците са оценили мерките на властите относно защитата срещу пандемията от Ковид-19 като положителни, отрицателни, предизвикателни или дали участниците са се почувствали отговорни за изготвянето на препоръки/предложения. Четирите предвидени категории са съответно следните:

- Положителни изводи
- Критични гледни точки
- Предложения
- Предизвикателства

Резултатите от местната лабораторията за демокрация в България разкриха различни предизвикателства като предпоставки за общественото недоверие към властите като **комуникационна стратегия, яснота, съгласуваност и прозрачност на информацията, последователност и справедливост на мерките, медийно влияние, дългосрочни странични ефекти, въздействие върху социалния, икономическия, културния и образователния сектор** според гледни точки на участниците.

Сред изказаните мнения бяха споделени някои **положителни изводи** на участниците относно приетите от българските власти мерки и относно промяната в нагласите на хората. Някои от участниците поставиха акцент върху нагласите за устойчивост, възприети от хората, в отговор на строгите мерки и затварянето

на градовете. Примери за такива нагласи са предприемането на доброволческа работа с цел подкрепа на хората от общността, използването на времето за саморефлексия, връщането към корените в провинцията, прекарването на време в природата, занимаването с дейности като градинарство и други. Участниците също така разпознават и значението на онлайн комуникацията, която допринесе за подобряването на дигиталната грамотност у населението.

Някои участници в лабораторията за демокрация споделиха възгледа си, че властите са се справили добре със ситуацията особено в сравнение с други държави, въпреки че на моменти някои мерки и действия са били имплементирани слабо и непоследователно. Те смятат, че предприетите от правителството финансови компенсации са били ползотворни за бизнеса и за някои различни професионални категории, засегнати от строгото затваряне. Положително са оценени от страна на участниците и стратегиите на местните власти, за имплементиране на мерките, приети на централно ниво.

Резултатите обаче разкриват още няколко **предизвикателства и критични възгледи** относно мерките, предприети от властите и техните критерии за прилагане в различни контексти, сектори и за различни групи хора, както и относно координацията и прозрачността на обществената информация за пандемията от Ковид-19. Като цяло мнението на участниците по отношение на мерките подчертава липсата на отговорност, прибързани, несвързани, противоречиви, непоследователни, несправедливи и закъснели мерки, особено в сектора на икономиката и здравеопазването, които създават условия за недоверие на хората към властите. Пандемията повдига и много други въпроси на различни нива като граждани и институции, граждани и държава, междуличностно ниво. Следват някои от изброените от участниците предизвикателства:

- **Национални стратегии и действия.** Властите са приели някои подходящи обществени мерки като финансови компенсации, изолация на заразени хора и др. Тези мерки обаче са били непоследователни и неефективно приложени в различни контексти и за различни групи от хора. Неадекватните обяснения на управляващите за Ковид-19 и неговото въздействие са оставили хората да не разберат смисъла на предприетите мерки и реалната заплахата от вируса.
- **Реакция на хората.** Въпреки че някои мерки са приети като добре предприети и въведени, хората са имали склонност да не следват правилата и да не мислят за тях като начин за защита на останалите членове на обществото.
- **Централно управление и местни власти.** Участниците са се сбъскали с лошата координация между централната власт и местните власти с директни последици върху бързината, с която местните власти са приложили централизираните мерки в отговор на местните нужди.
- **Здравна система.** Болниците, особено тези, разположени в малките градове, са имали недостиг на медицински персонал и подходящо оборудване, което е внесло у хората нежелание и страх да посетят лечебно заведение. От друга страна, страничният ефект от еднопосочното внимание към пациентите, заразени с Ковид-19, се е отразило на медицинските услуги и помощ, достъпни за пациенти с други заболявания и с хронични заболявания.
- **Експертиза.** Решенията за мерките, предприемани от управляващите, не са били вземани на основание на познание в сферата и необходима експертиза, а на базата на популистки и лобистки влияния.

- **Достъпност и разпространение на информация.** Според участниците властите са можели да предприемат по-ефективна обществена информационна кампания за вируса, неговото въздействие, дългосрочните ефекти от него, стратегията за ваксинация и т.н. Предоставянето на информация на обществеността трябва да включва **данни и мнения на експерти, актуализирана, обективна и достъпна обществена информация** и повече внимание към опазването на психичното здраве на хората вместо предизвикването на паника, страх и хаос.
- **Подходът на медиите.** Медиите са обрисували прекалено негативен образ на кризата, водейки до това хората да изпитват страх и паника, предоставяйки повече пространство за изява на политиците, отколкото на общественения дебат и експертната гледна точка.
- **Образование.** Участниците считат стратегията на властите за пълно затваряне на училищата като **вредна, неефективна и значително повлияла качеството на образованието.** Те подчертаха начина, по който са били организирани онлайн уроците, достъпа до интернет и наличието на устройства за онлайн обучение; онлайн образованието също оказва влияние върху психологическото състояние на децата поради социалната изолация и продължително време, прекарано пред компютъра. Участниците оцениха затварянето на училищата за адекватно и полезно като *първоначално решение* за опазването на здравето на децата и учителите. Мнението на участниците обаче се състоя в подкрепа на хибридно решение, при което комбинацията от онлайн и присъствени уроци би могла да бъде по-полезна.
- **Културната сфера** бе друг силно засегнат от прилагането на мерките от управляващите сектор. Според някои участници пълното затваряне на културните институции не е било полезно. Хибридно решение на въпроса (например оставянето на културните институции отворени, но с редуциран капацитет) е цяло да бъде по-благоотворно за благосъстоянието и психическото здраве на хората.
- **Икономика.** Според мнението на участниците управляващите не са предвидили никакви мерки за подкрепа на българския туризъм в рамките на националния план за възстановяване след пандемията Ковид-19. Освен това, въпреки че правителството стартира програма за финансова подкрепа за бизнеса и хората, засегнати от мерките срещу Ковид-19, критериите за кандидатстване не са били последователни и прозрачни. Според тях здравната сфера е била основният бенефициент на финансовата подкрепа.

1.2. Препоръки

Списък с препоръки въз основа на основните констатации от дискусиите на участниците бива изготвен от ръководството на местните лаборатории за демокрация с помощта на фасилитаторите от лабораторията в България. Препоръките са формулирани въз основа на някои области и действия, посочени от участниците като недостатъчни и неефективно обхванати от мерките на властите или изразяващи се в липсващи стратегии относно разпространението, яснотата и достъпността на информацията за широката общественост, реакцията спрямо различните сектори и страничните и дългосрочните ефекти от вируса и въведените ограничения. Предложените препоръки ще бъдат част от доклада на PaCE, представен на Европейската комисия въз основа на споразумението за отпускане на безвъзмездни средства по проекта PaCE и използван в уебинар с участници в политиката, организиран от град Рейкявик и Демократично общество.

Ключови препоръки, които бяха отправени в рамките на местната лаборатория за демокрация в България:

Здравеопазване:

- **Познание и експертиза.** Да се вземат под внимание знанието и експертното мнение като ценен и задължителен елемент от изготвянето и прилагането на мерките в различните сектори и за различните групи от хора.
- **Хронични заболявания и други медицински състояния.** Да се отдели повече внимание на медицинското обслужване и подкрепа за хора с хронични и други заболявания по време на пандемията.
- **Психично здраве и програми за психологична подкрепа.** Добре е да има повече фокус върху общественото психично здраве чрез програми и психологична подкрепа като:
 - Обществени психологически консултации, финансирани от държавата;
 - Обществени дебати върху психологическите и другите последици от вируса;
 - Хибридни часове, в които да са отворени културните институции като превантивна мярка за общественото психическо здраве;
 - Програми за арт терапия;
 - Уъркшопи по критично мислене, отворени за широката публика.
- **Програми за доброволчество.** Да се насърчават обществените програми за доброволчество, финансирани както от централното правителство, така и от местната власт.
- Мнозина предлагат мерки, които стимулират доброволството като цяло и освен това стимулират медицинските специалисти, тъй като много от тях са се почувствали уплашени да отидат на работа.

Образование:

- По-добри държавни програми за подкрепа, насочени към училището и училищния персонал.
- **Хибридно училище.** Да се преразгледат онлайн учебните програми, да се предложи хибридно решение за обучение, което да представлява комбинация от онлайн и присъствени часове.

Информационни кампании и включване във вземането на решения:

- **Достъпна и изчерпателна информация.** Участниците силно препоръчват по-цялостни и последователно обяснени мерки. Според тях това може да създаде обстоятелства за доверие във властите и да подобри отношението на хората към спазването на мерките.
- **Принос на експертите.** В пряка връзка с посоченото по-горе участниците припознават като ценни прозрачността, достъпността и допълнителната информация, открита в становищата на експертите. Поуките от текущото състояние на нещата могат да послужат като предпоставка за разработка на по-нататъшни планове за действие при условия, подобни на сегашната криза.
- **Прозрачни процедури за вземане на решения.** Децентрализацията и прехвърлянето на някои отговорности към местната власт би трябвало да направят процеса по-ефективен, въпреки че някои участници зачитават значимостта на централизираното вземане на решения като цяло. Според някои участници, смесеният подход би бил по-ползотворен, например вземане на решение по даден въпрос на национално равнище, комбинирано с доурегулиране на въпроса чрез решение на местното самоуправление, което да се позовава на специфичните местни нужди.
- **Координация и разпределение на отговорностите между различните органи** и децентрализация по области и по нива, съобразени с конкретните нужди на различните местни общности.

Икономика:

- **Приемане на дългосрочен план за справяне с последиците от пандемията по засегнати сектори.**
- Повече подкрепа за бизнеса и за служителите.
- Дългосрочно планиране и стратегии трябва да бъдат предвидени от властите за подпомагане на икономическия и социалния сектор, като трябва те да бъдат и по-добре формулирани.
- **Дигитализация на културния сектор.**

2. Въведение

2.1. Контекст на местните лаборатории за демокрация

Из Европа се наблюдават все повече политически движения, които твърдят, че се противопоставят на *либералните елити* и говорят от името на *обикновения човек – движения*, които категорично биха могли да бъдат окачествени като *популистки*. Много от тези движения водят да нежелани тенденции.

Проектът „Популизъм и гражданска ангажираност“ (PaCE) има за цел да разбере и преодолее тези негативни тенденции, асоциирани с популистката политика, да надгради поуците от положителни примери и по този начин да изиграе роля в изграждането на по-здрава демократична и институционална основа за гражданите на Европа.

Проектът PaCE получава финансиране от програмата на Европейския съюз „Хоризонт 2020“ за научни изследвания и иновации съгласно Споразумението за безвъзмездна финансова помощ № 822337.

Изследването на PaCE адресира подхода на гражданската ангажираност, като дава възможност за активно участие на хора от различни европейски страни, включвайки ги в качественото изследване на PaCE. Едно от поредицата партиципативни изследвания включва провеждането на местни лаборатории за демокрация в различни европейски държави. Целта на местната лабораторията за демокрация е да оцени отношението на обществеността и стремежите ѝ към демокрацията и да идентифицира начините за демократично включване, както и да разбере начина, по който традиционните и социалните медии влияят на мнението на хората по политически и социални въпроси. Град Рейкявик, в сътрудничество с Демократично общество (Democratic Society), Брюксел и фондация „Граждани“ (Citizens Foundation), Исландия, имат главната роля в организирането и провеждането общо шест лаборатории за демокрация на различни локации в Европа.

Местните лаборатории за демокрация се извършват в пряка връзка с цел №5 от проект (PaCE):

Ангажиране със заинтересовани страни, особено с групи, недостатъчно представени в обществените дела, по-специално с младежи, училища и местни общности, в нови форми на демократично взаимодействие, отговарящи на нашата дигитална ера.

Местната лаборатория за демокрация е „съвещателно“ събитие, което събира хора, за да обсъдят състоянието на демокрацията в различните европейски страни през обектива на настоящите предизвикателства. За тази цел ние планираме нов тип лаборатория за демокрация, превръщайки пандемията в актив и предлагайки иновативен онлайн форум, който да позволи на хора от различен произход в цяла Европа да участват независимо от географското им местоположение.

2.2. Предназначение на местната лаборатория за демокрация

Целта на тричасовите местни лаборатории за демокрация, реализирани в избраните страни членки, е да се осигури възможно най-широкото ангажиране на гражданите във всички фази на провеждане на проекта PaCE. Допълнителна задача (имайки предвид разпространението на Ковид-19) е да се научим как да осъществяваме ефективно лабораториите за демокрация в онлайн среда, така че да вземем поуки от подобен опит и да ги препърнем в насоки, които да помогнат на други с провеждането на такива формати.

Критериите за подбор на европейските държави, в които да се проведат местни лаборатории за демокрация, са в съответствие с една от задачите на работния пакет WP1 на проекта, а именно **изследване на казуси с популистски партии и нативистки партии и социални движения в различни европейски страни**. Така критериите за включване трябва да обхващат скандинавските, източните, южните и централноевропейски страни, както и западноевропейските страни: Исландия, Испания, Шотландия, Унгария, Полша и България.

2.3. Цели на местната лаборатория за демокрация

Лабораториите за демокрация се стремят да изпълнят следните ключови цели:

- Да поддържат изследователската програма непрекъснато свързана с живия опит на участниците;
- Да обмислят заедно с участниците начините, по които те биха искали да участват при вземането и оформянето на решения, които засягат живота им;

Допълнителни цели:

- Да се получат богати качествени данни относно възприятията за власт, доверие и демократични процеси;
- Да се достигне до по-добро разбиране на начина, по който традиционните и социалните медии влияят на и оформят мненията по отношение на политически и социални теми;
- Да се разбере по-добре начина, по който взаимоотношенията в общността влияят на и оформят политическите решения;

2.4. Структура на местната лаборатория за демокрация

Дизайнът на местната лаборатория за демокрация се основава на качествения метод „Световно кафене“ („World Café“), впоследствие адаптиран за онлайн версията на събитието. Форматът Световно кафене отговаря на рамката на позитивната психология, създавайки приветлива среда, предразполагаща към отношения на уважение, които насърчават равноправното участие. Световното кафене възприема принципа, че хората са най-креативни, когато са спокойни. Този път „кафенето“ е пренесено в онлайн формат, като всеки се намира в своето собствено удобно пространство, осигурявайки по този начин едно голямо разнообразие от „места“ и „кафета“.

Световното кафене използва прост метод за събиране на едно място на хора, които да бъдат насърчени да се фокусират върху отговарянето на няколко ключови въпроса. Процесът се основава на презумпцията, че хората притежават желание и възможност да работят заедно. Форматът включва свързани разговори,

които целят споделяне на знание, насърчаване на иновацията и утилизирание на интелектуалния капацитет на колектива. Ключовите елементи от този процес включват:

- Малки групи от хора, позиционирани около маси.
- Водене на неформални разговори с фокус върху ключовите въпроси.
- Споделяне на идеи и знания, докато участниците се движат в малки групи.
- Възможности за записване на идеи чрез думи и изображения.
- Създаване на нови теми и прозрения.
- Осъзнаване на социалния характер на ученето.
- Осъзнаване на факта, че индивидуалните разговори са част от и допринасят за по-голяма мрежа, чрез която колективната интелигентност може да осъзнае себе си. (Löhr K., Weinhardt M. and Sieber S, 2020; Guide to the World Café method).

Етапи от местната лаборатория за демокрация:

1. **Стартиране.** Генериране на идеи преди събитието чрез платформа за диалог. Онлайн участие и обмен на идеи относно демокрацията и доверието в управлението чрез платформата „Вашите приоритети“ („Your Priorities“) 10 дни преди събитието.
2. **Обсъждания на живо.** Трчасово обсъждане на живо по ключови въпроси с около 30 участници, проведено в град Белене, България. Събитието се провежда във формат Световно кафене и се ръководи от професионални фасилитатори, като гарантира, че всеки може да изкаже мнение относно демокрацията и доверието в правителството по време на пандемия.
3. **Последващи действия.** Събиране на идеи след събитието чрез платформата „Вашите приоритети“. Обмяна на идеите, формирани след изводите от обсъждането, позволяващи на участниците да се ангажират още повече с темата и да изразят мнението си.

Събитието започна с обсъждане в пленум, в рамките на което участниците бяха запознати със структурата на лабораторията. Към този момент не им беше разкрита напълно контекстуалната рамка на проекта PaCE, за да се избегне насочването на мисленето им в която и да е посока. След пленума участниците бяха разделени на малки групи, настанени около различни маси, като сменяха масите, на които стоят, и респективно групата, с която водят обсъждане, при всеки кръг. Всеки от фасилитаторите подпомагаше работата на една маса и съответно групата, събрана около нея, като групата се сменяше изцяло на всеки следващ кръг. Всяка група от участници водеше записки върху листови хартии и залепящи се бележки, като същото правеха и фасилитаторите. Трите кръга бяха последвани от сесия обсъждане в пленум, целящо рефлексия. В края на събитието, проектът PaCE беше представен на участниците от негов представител и те бяха поканени да дадат своята обратна връзка.

Участниците бяха ангажирани в три „кръга“ от разговори по време на лабораторията за демокрация, като обсъжданията на всеки кръг бяха ориентирани около отговор на въпрос¹, така че да се осигури потока на разговора:

1. **Изследователски въпрос** – относно демокрацията и пандемията в по-общ план (кръг 1)
Според Вашия личен опит как се справиха управляващите (местно, регионално и национално ниво) със ситуацията на пандемията от Ковид-19 (от социален, икономически, здравен, личен, културен аспект)?
2. **Разширяващ въпрос** – навлизане в темата как правителството се справя с пандемията (кръг 2)
Какво е Вашето мнение за мерките за преодоляване на пандемията, въведени от управляващите (местно, регионално и национално ниво)?
3. **Въпрос за задълбочаване и рефлексия** – свързване на мислите на хората относно пандемията с конкретни идеи, предложения и препоръки (кръг 3)
В случай на бъдеща подобна пандемична ситуация какви биха били Вашите препоръки към управляващите? Ако бяхте начело, какво бихте направили по различен начин?

¹ Въпросите, формулирани за лабораториите за демокрация, представляват съвместен принос на Демократично общество, Университета Париж-Лондон в Залцбург, Фондация „Център за либерални стратегии“, София и фондация „Граждани“, Исландия.

3. Основни резултати от събитието

3.1. Описание на участниците и критерии за подбор

Общо двадесет и петима (25) участници се регистрираха за местната лаборатория за демокрация по проект PaCE в резултат на многопосочна комуникационна кампания. Сред общия брой участници двадесет и петима (25) присъстваха на събитието на живо. Един (1) участник, първоначално потвърдил участието си, не можа да присъства поради неочаквани обстоятелства. Въпреки това, един (1) допълнителен участник, който първоначално не се беше регистрирал, но се намираше в района на Белене, присъства лично на събитието. Участникът не се регистрира по време на процеса на подбор. Въпреки това прояви интерес към участие и потвърди присъствието си, след като се срещна с организационния екип в Белене един ден преди събитието на живо.

Процесът на подбор на участници се осъществи чрез **мрежите на местната организация фондация „Софийска платформа“**, отговаряща за организацията и осъществяването на лабораторията за демокрация в България. Широка мрежа от заинтересовани страни - *развита чрез дългогодишен опит на местната организация в провеждането на събития в сферата на гражданското образование и гражданското общество (т.е. широката общественост, участниците в гражданското общество, организации, учители, обучители, местните власти, студенти, институции, медии, по-трудни за достигане групи и уязвими групи, представители на малцинства, местни жители в град Белене, България и др.)* беше достигната чрез имейл и поканена да вземе участие в лабораторията за демокрация. Информация за формата на събитието и проекта PaCE беше споделена с около **триста (300) души** – част от тази мрежа. Те бяха силно насърчени да споделят поканата с други потенциални участници. Организационният екип предприе различни комуникационни стратегии, за да осигури присъствието на участниците:

- Два напомнящи имейла, изпратени на участниците преди осъществяването на събитието на живо;
- Имейл за потвърждение след регистрация;
- Лично обаждане по телефона с цел потвърждаване на участието в събитието на живо.

По този начин местният партньор осигури достигането на информацията за събитието до хора от различен произход, възраст и пол, включително тези, които може да нямат достъп до онлайн съобщения.

Средната възраст на участниците беше 42, като най-младият беше на 23 години, а най-възрастният - на 61. Преобладаваше представителство при женския пол (20 - 80%) в сравнение с (5 - 20%) мъжкия.

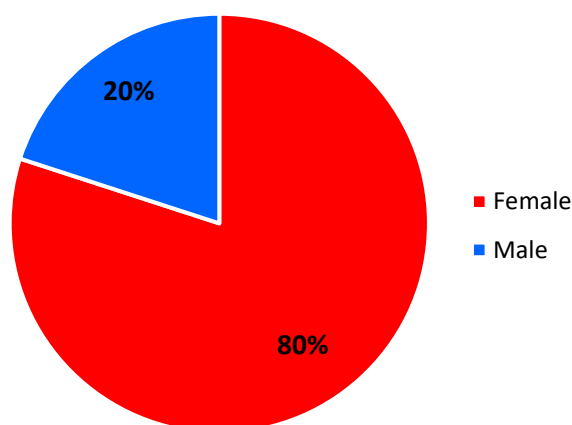

Figure 1. Представителство според пол.

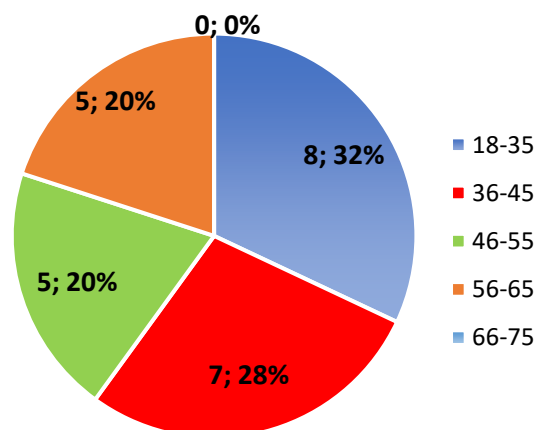

Figure 2. Представителство според възраст.

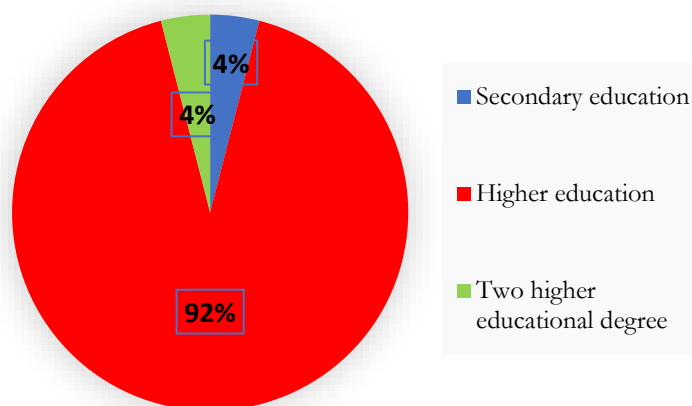

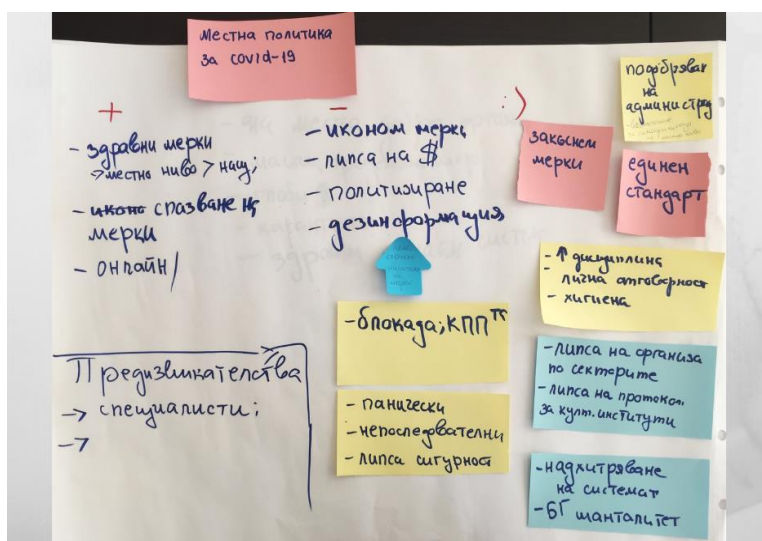
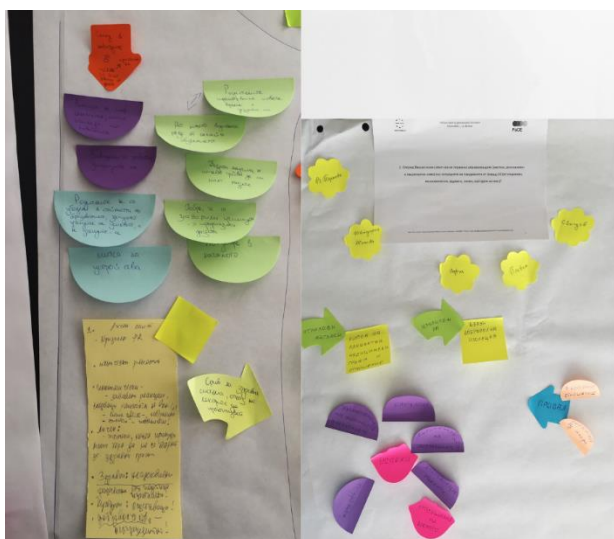
Figure 3. Представителство според образователната степен.

3.2. Резултати и изводи

Качественият анализ на изявленията на участниците, правени в рамките на местната лаборатория за демокрация, очерта четири категории теми:

1. Положителни прозрения.
2. Критични възгледи.
3. Предложения.
4. Предизвикателства.

Кръг 1. Въпрос 1: Според Вашия личен опит как се справиха управляващите (местно, регионално и национално ниво) със ситуацията на пандемията от Ковид-19 (от социален, икономически, здравен, личен, културен аспект)?

Основните дискуссионни точки по Въпрос 1 за всяка от четирите категории теми са представени в Таблица 1.

Таблица 1: Точки за дискусия, произлезли от Кръг 1 от местната лаборатория за демокрация

Положителни прозрения	- Образованието бързо се е адаптирало към онлайн решения. Дигиталните умения се подобриха благодарение на онлайн образованието. - Великотърновският университет създаде онлайн платформа, позволяваща достъп на студентите до лекции. - Хората бяха по-фокусирани върху собствения си дневен ред, участваха в повече доброволчески действия и подкрепяха другите. Усещането, че всички сме станали по-добри и по-отзивчиви едни към други. Засилено участие на гражданското общество. - Родителите имаха възможност да прекарват повече време с децата си, работейки от вкъщи.
Критични възгледи	Приемане и прилагане на мерки - Участниците подчертаха липсата на отговорност на властите, прибързаните решения, вземани предимно под натиск; непоследователните и късни мерки, прилагани по различен начин спрямо различни сектори, ситуации и групи хора. На национално ниво участниците забелязаха липса на познания относно Ковид-19, които „предизвикват страх у всички“. - Липса на отговорност, непоета от властите в отговор на ситуацията с Ковид-19. Според някои участници хаосът е бил разпространен на „всички нива“, което е довело хората до „паника и липса на сигурност“. - Много непоследователни мерки, благоприятстващи уклона на хората към вярване в конспиративни теории относно Ковид-19, включително съмнението, че вирусът съществува. - Непоследователни и несправедливи мерки, прилагани към различни сектори и различен контекст. - o „Отварянето на молове и хипермаркети поради оплакванията на хората беше голяма грешка. Училищата бяха затворени, а моловете и клубовете не.“ - o Носенето на маска и правилата за карантина. Според някои участници, когато няколко членове на едно и също семейство са били заразени с Ковид-19, карантинните мерки са били приложени само за някои членове; вместо това не са били приложени ограничения към останалите членове. - Липса на отговорност у хората като например носещи маски на обществени места болни, разпространявайки инфекцията: „те биха се скрили, без да казват, че са болни, и продължават да разпространяват болестта“, „Хората намериха начин да заобиколят системата.“ Информация - Липса на комуникационна стратегия, предприета от властите по отношение на: - o по-широка общественост например хората не са получили последователна и ясна информация за вируса като причини, последствия, мерки за превенция, какъв точно е вирусът, както и - o институции и власти. - Липса на обосновки, взети предвид приетите мерки. Никога не са били изложени мотиви за това защо дадена мярка се прилага. Като цяло участниците са забелязали недоверие към властите и недоверие към съществуването и разпространението на вируса. Медии Според участниците медиите са разпространили паника и страх, вместо да споделят подходяща информация. „Медиите бяха манипулирани, изляха толкова много информация; Отказах се да следя брифингите.“ Икономика - Незначителни и ограничени мерки, прилагани към икономическия сектор. - Лошо планиране и комуникационни стратегии относно компенсациите, отделени за бизнес сектора и служителите, засегнати от пандемията от Ковид-19. Въпреки че мерки за обезщетение са били приети от властите, те до известна степен са били несправедливи. Участниците

подчертаха конкретна мярка, наречена 60/40, която е имала за цел да подпомогне служителите и бизнеса, чиито приходи са претърпели загуби в сравнение с 2019 г. Според някои участници самите те нямат информация, че някой се е възползвал от въпросната компенсаторна мярка.

Образование

- Онлайн образованието е било възпрепятствано от липсата/недостига на устройства.
- Мнението на участниците относно затварянето на училищата е противоречиво:
 - o Някои смятат това за несправедливо решение, тъй като мерките за затваряне се прилагат стриктно за училищата, но не и за търговските центрове, ресторантите и кафенетата,
 - o Други смятат това за полезна мярка от гледна точка на здравето на учениците и учителите (някои учители са се страхували да провеждат занятия на живо поради заразяване; също така онлайн образованието е допринесло за подобряване на дигиталната грамотност).

Здравеопазване

Мерките, предприети от властите, не са били основавани на знания и опит, а по-скоро „на популизъм и лобизъм“.

- В рамките на здравната система си е проличала липсата на координация; следователно отговорът към пандемията е бил непоследователен и неадекватен, „*никой не знаеше какво се случва, нямаше координация*“. „Много лекари отказаха да работят“.
- Положението с Ковид-19 и взетите мерки са засегнали предимно болници в малките градове поради липса на медицински персонал, по-малка подкрепа и претоварване с работа, например когато само една болница е налична в малък град и околните села.
- Като цяло болниците в България са демонстрирали липсата на медицински персонал в сравнение с други страни от ЕС.
- Някои отделения в болниците са били преобразувани в отделения за лекуване на Ковид-19 и не им е бил осигурен достатъчно медицински персонал. Следователно основната подкрепа, предоставена на пациентите, е била оказана от медицински сестри и студенти.
- Медицинските услуги и лечението на пациенти с различни заболявания и хронични заболявания са били пренебрегнати поради решението за закриване на отделения и фокусиране само върху лечението на пациенти с Ковид-19.
- Ковид-19 и предприетите мерки са засегнали психичното здраве и психологическото състояние на хората.
- Властите са нямали стратегии за организация и комуникация на обществената ваксинация. Не са били предвидени последователни информационни кампании.
 - o Въпреки това, много хора споделят положителни наблюдения относно ваксинацията по отношение на *наличието на ваксини и ваксинационни центрове* в сравнение с други страни.

Култура

Неадекватни и закъснели мерки за защита и подкрепа на културния сектор. Според някои участници културните дейности, музеите, театрите, оперите, кината, галериите и др. е трябвало да бъдат отворени като превантивна мярка за благосъстоянието и психичното здраве на гражданите.

Предложения

- **Информационна кампания** за причините, последствията и превантивните мерки за Ковид-19.
- **Подготовка на стратегия за превенция.**
- **По-цялостни** мерки и планове за подкрепа на медицинския персонал, здравната система и доброволчеството.
- **Дадоха се са добри примери** за начина, по който Гърция и Обединеното кралство се справят със ситуацията като например финансова подкрепа от 500 EUR на месец, безплатни санитарни материали.
- **По-добро разпределение на финансовата подкрепа.**

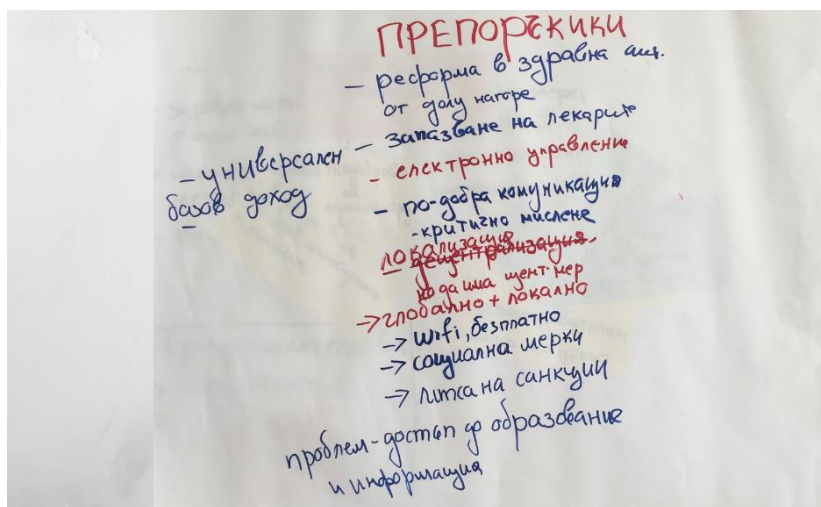
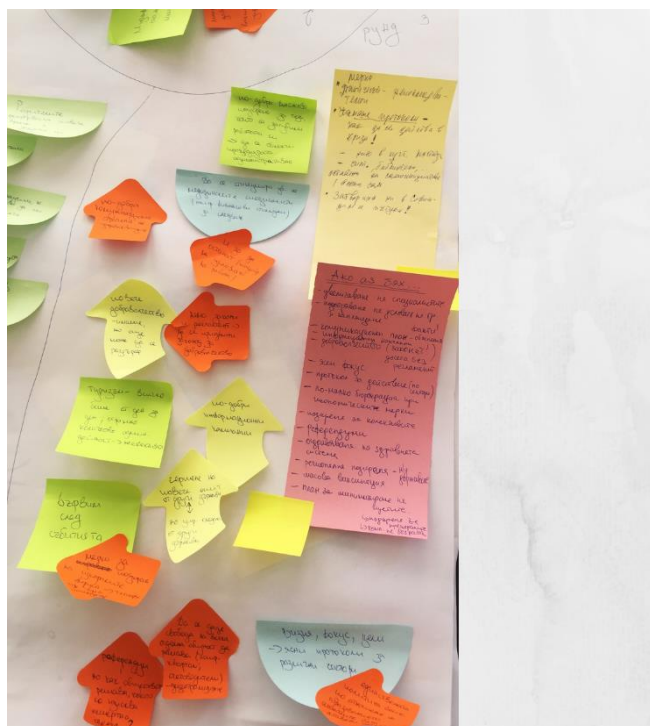

	Образование - Подобрените дигитални умения и дигитализация на образователната система бяха силно подчертани. Някои участници заявяват, че по-голяма отговорност от името на студентите се е наблюдавала на университетско ниво, в сравнение с основното и средното образование. Здравеопазване - Достъпност на населението до ваксина, особено в сравнение с други страни, например много хора, живеещи в чужбина, са взели решение да се върнат в България за ваксинация. - Подобрено ниво на информираност и познания за хигиената. „Дезинфектантите в метрото преди бяха в сферата на въображаемото“.
Критични възгледи	Приемане и прилагане на стратегии - Непоследователни и противоречиви мерки, които водят хората до объркване и недоверие към властите. Според някои участници мерките са били твърде падащи в сравнение с други страни. „Ето защо много хора не вярват, че Ковид е истински“. Мерките често са били променяни и са действали объркващо „един ден трябва да носиш маска навсякъде, на следващия не е нужно“. - Липса на координация между централната власт и местните власти. „Регионалното ниво винаги ще чака националното ниво.“ „Хората в селските райони се справиха по-добре заради местната инфраструктура. Те откриха и нови начини да прекарват времето си, например отглеждат зеленчуци. Едва почувствахме пандемията.“ - Приемане на така наречените ваксинационни зелени коридори - противоречива мярка според участниците. Стратегията за зелените коридори се е прилагала в две ситуации: приоритизиране на ваксинацията и улесняване на достъпа на възрастни хора (над 65 години) до пазаруване. - o Някои намират тази мярка за несправедлива, тъй като привилегирова дадени групи.. - o Други смятат, че тази мярка е била безполезна, поне по отношение на достъпа на възрастни хора до магазини, тъй като те не са използвали времето за това и са пазарували извън определеното време, смесвайки се с други хора, не използвайки маски и т.н. - o Други разглеждат мярката като възможност, създадена за уязвими хора, за бърз достъп (до ваксини/магазини) и по-малко бюрокрация. - Лоши комуникационни стратегии. Телевизията е основният източник на информация за повечето хора в България. Следователно властите е трябвало да организират информационна кампания, която да следи качеството и целесъобразността на информацията, за да се избегне разпространението на хаос и страх сред хората. - Политизиране на кризата/ситуацията. Решенията не са се вземали въз основа на това, което е правилно, а въз основа на това, което би служило за политически цели, особено малко преди изборите. - Пандемията е повдигнала много въпроси на много нива, например граждани и институции, граждани и държава, хора към хора. - Приетите от медиите стратегии за обществена комуникация са разпространявали страх и стрес сред хората. „Случаят Astra Zeneca беше чисто икономическа война, водена от медиите.“ Икономика - Нямащо е подкрепа за служители и предприятия, засегнати от пандемията, особено тези, които работят в туризма. - Нямащо е стратегии за популяризиране на туризма в България. Много българи предпочитат да отидат на почивка в чужбина, което допълнително се отрази на туристическия сектор. Това също е имало отрицателни последици за здравето, например българските туристи, които отиват на почивка в Гърция, се редели на опашката на граничните пунктове и създавали условия за по-нататъшно заразяване.

	- Преференциална финансова подкрепа, предоставяна от властите, е била насочена към някои сектори, игнорираща другите, напр. <i>"Единствените, които получиха подкрепа, бяха медицински специалисти."</i> Образование - Училищата не е трябвало да бъдат затворени. - Липса на устройства за онлайн обучение. Учителите и директорите са били оставени сами да решат организацията на онлайн класовете. Понякога не е имало достатъчно лаптопи и компютри, за да могат децата да посещават онлайн класовете. Затова учителите и училището са решили да използват бюджета си за закупуване на част от устройствата. - Децата са се сблъскали с психологически проблеми поради изолация. Тези, които е трябвало да държат изпити, са се чувствали много стресирани. Понякога са посещавали по осем часа онлайн класове и е липсвала психологическа подкрепа. Здравеопазване - Липсата на експерти в здравната система и медицински заведения е била предизвикателство в България. Затова хората са се страхували да отидат в болницата. - Участниците подчертаха липсата на психологическа подкрепа. Според някои държавата е предоставяла часове за психологически консултации, покрити от здравното осигуряване. Това обаче се счита за недостатъчно и слабо популяризирано. - Някои участници смятат кампанията за ваксинация като строга, така че хората не могат да решат вида на ваксината. От друга страна, медицинският персонал не насърчавал хората да си направят ваксина, а по-скоро ги разубеждавал. Култура - Участниците критикуваха решението, взето от властите, по отношение на затварянето на паркове и културни заведения.
Предложения	- Общонационална информационна кампания. - Стимулиране на медицинските работници да ходят на работа. - По-унифицирани решения от властите.
Предизвикателства	Социални - Мерките за изолация не са били последователни и е трябвало да бъдат по-добре съблюдавани, тъй като не всеки е бил наясно с необходимостта да се защити здравето си, както и това на околните. В това отношение властите е трябвало да насърчават повишаването на осведомеността и отговорността. Здравеопазване - Недостиг на медицински персонал, който да работи безпроблемно и без страх. - Липса на познание относно вируса. - Ваксини – мнозинството от населението все още не е убедено в безопасността и ползите от ваксината. Това е личен избор, което прави ситуацията предизвикателна. - Няма достатъчно доброволци в лечебните заведения, когато болниците не разполагат с персонал. - Хората са се страхували да отидат в болница, ако е необходимо, заради Ковид-19.

Кръг 3. Въпрос 3: В случай на бъдеща подобна пандемична ситуация какви биха били Вашите препоръки към управляващите? Ако бяхте начело, какво бихте направили по различен начин?

Основните дискуссионни точки по Въпрос 3 за всяка от четирите категории теми са представени в Таблица 3.

Таблица 3. Точки за дискусия, произлезли след Кръг 3 от местната лаборатория за демокрация.

Предложения	Общи
	- Властите трябва да приемат по-съгласувани мерки въз основа на опита и експертната на медицинския персонал, сътрудничеството и комуникацията между различните органи и да използват най-добрите практики. - Властите трябва да предвидят законодателство за кризисни ситуации, за да извършват по-добра координация и да разпределят отговорностите между различните органи. Трябва да се обмисли по-дългосрочно планиране на икономическия и социалния сектор. - По-добра координация на стратегиите за подкрепа, адаптирани към различните сектори, с цел насърчаване на споделяната визия, по-добър фокус и ясен протокол за всеки сектор. Образователният сектор например е бил на фокус през цялото време за сметка на другите сектори. По-строги мерки и правила за прилагането им, мярка, несподеляна от всички участници. Според някои в други държави мерките са били много по-затегнати. Приоритизиране на спазване на мерките вместо допускане на хаотични и постоянни промени в тях. - Разпределение на отговорностите между различните органи.

- **Децентрализация** на 1) сектори и 2) нива (т.е. местно ниво, за да има по-голяма свобода при вземане на решения относно местните мерки срещу Ковид-19). **Предвиждане на стратегически планове за разпространение на информация сред обществеността и превантивни мерки за бъдеща пандемия.** Разпределението на информацията трябва да се разглежда въз основа на въздействието, създадено в различни сектори и области, като например психичното здраве на хората (да се избягва разпространението на паника). Информацията трябва да **мотивираща обществеността** да предприеме действия и **отговорност**, вместо да ги плаши със страшна информация и статистика.
- **Създаване на устойчива политика относно превантивните мерки.**
- **Програмите за доброволчество трябва да бъдат насърчавани от властите и предвидени в закона.**
- **Предоставяне на универсален безплатен интернет за достъп до образование.**
- Здравните експерти, които споделят информация с по-широката общественост, не трябва да бъдат свързани с никоя партия.
- Някои участници предложиха пълна **дигитализация**, което означава на всички нива - администрация, фактуриране, образование, срещи, гласуване и т.н. (пример от Естония).
- По-добри комуникационни стратегии за разпространение общественополезна информация и програми за критично мислене.

Образование

- **Да се преосмисли пропорцията на учебни часова на живо и онлайн и да се осигури хибридно решение**, което да съвместява повече часове на живо и по-малко пред екрана. Ротацията на учениците в училищата може да бъде едно от решенията.
- По-добро планиране на онлайн класовете, за да се намали времето, прекарано от децата пред компютъра (например ротация на учениците). Стратегията на Франция може да бъде взета за модел.
- В училищата трябва да се въведе образователна кампания за вируса и ваксината.

Икономика и социален сектор

- **Дългосрочно планиране на мерки за икономическия, социалния и туристическия сектор**, въпреки че предвиждане на дългосрочното планиране би било предизвикателство. Участниците предложиха отворен формат за кандидатстване за финансова подкрепа и предлагат временно отваряне на заявление, достъпно за попълване. Един от примерите, предложени от участниците, е хората, които са загубили работата си поради Ковид-19 и не могат да си намерят друга работа в рамките на един месец, да могат да кандидатстват за получаване на финансова подкрепа от втория месец след работа включително.
- **Прозрачност на властите по отношение на критериите за подбор във връзка с разпределението на финансова подкрепа.**
- Програма за подпомагане между поколенията, която насърчава младото поколение да се включи в програми и дейности за подкрепа за по-възрастното поколение.

Здравеопазване и социални

- Да се обмисли **прилагането на програма за подпомагане на психичното здраве**, например психологическа подкрепа, финансирана от правителството.
- **Образователни програми за обществеността, предоставяни от психолози**, където да се даде повече информация за страничните ефекти и въздействието на вируса. Според някои участници ефектът може да бъде по-видим десет години след кризата.
- Нужна е здравна реформа, някои се застъпват за **универсално здравно осигуряване**.
- Образование за вируса и ваксинацията за ромските малцинства.
- Не на затваряне на паркове, а по-скоро **насърчаване на хората да прекарват повече време навън на чист въздух** и да се движат повече (превантивни мерки за психично здраве).

- **По-цялостни мерки и планове в подкрепа и стимулиране на медицински специалисти, здравния сектор и доброволчеството.**
- **Включване на експертни познания** и медицински специалисти като микробиолози, вирусолози и др.
- **Превантивни мерки за хора, изложени на риск от самоубийство.**

Култура

- **Арт терапия.**
- Запазване на изкуството и физическото възпитание като интегрална част от онлайн образованието. Да се обръща повече внимание на културните центрове, библиотеките, музеите вместо тяхното затваряне. Да се измислят подходящи мерки, за да се поддържат отворени и безопасни.
- Дигитализация на културния сектор.

4. Обратна връзка от участниците

4.1 Обратна връзка от участниците

Участниците възприеха включването си в местната лаборатория за демокрация като първата им предоставена възможност да споделят мненията и идеите си относно какво биха искали да се подобри. Още повече – те бяха ентусиазирани от факта, че идеите и прозренията им ще бъдат включени като принос към изследване, което предстои да бъде предоставено на по-широка публика, както и на участници в политиката. Високо беше оценен и фактът, че събитието се проведе на живо.

Общата оценка от страна на участниците спрямо отговора на управляващите на пандемията от Ковид-19 беше по-скоро критична. Въпреки това те споделиха, че оценяват позитивно влиянието на мерките върху забавянето на ежедневието. Също така местната лаборатория за демокрация създаде подходяща рамка за размишление относно това как България се е справила с предизвикателството в сравнителен план спрямо други държави, високо беше оценено и справянето с кризата на местно ниво. Участниците имаха възможността да обменят препоръки, включващи както по-обща, така и съвсем конкретни мерки, които биха могли да бъдат предложени на вниманието на властите. От друга страна, участниците не засегнаха възможни стратегии на европейско ниво, например пан-европейски план за възстановяване, нито разгледаха на европейско ниво досега введените мерки (напр. съвместни европейски мерки, наличност на ваксини и т.н.).

Цитати, взети от формулярите за обратна връзка на участниците, включват:

- „Възможността да споделя и да чуя различни гледни точки. Трибуна на мнението на гражданите по важни съвременни теми.“
- „Харесва ми, че бях чул и че мнението ми е важно за някого.“
- „Възможност за обсъждане на конкретни теми и конкретни цели и решения. Харесва ми отворения формат и неформалното чувство, толерантност, солидарност към мненията на другите. Място, на което можем да се съгласим да не се съгласим.“
- „Надежда и позитивизъм.“
- „Възможността да разбера, че все повече млади хора имат мнение по съвременни теми и са склонни да го споделят.“

4.2. Изводи от събитието

Участниците оцениха формата на лабораторията за демокрация, състоящ се в смесване на групите. Те имаха възможност да се включат активно в дискусиата и да споделят сходни или различни идеи. Фасилитаторите трябва да обръщат внимание на стратегията, използвана за даване на възможност за изказване на всеки участник и балансиране на доминиращите участници.

Заклученията и мненията на участниците бяха много разнообразни и задълбочени, като обхващаха основните проблеми, срещани в различните сектори вследствие на пандемията от Ковид-19 и приетите мерки. Освен това участниците имаха познания за цялостната ситуация, както на национално, така и на международно ниво. Те подчертаха сходни проблеми, с които са се сблъскали хората в различни населени места в България. Като цяло мнението е, че гражданите следват мерките, приети от централната

власт. Начинът на прилагане на мерките обаче се различава в различните региони или дори в различни контексти.

Рундовете въпроси, които движат дискусията, трябва да бъдат формулирани по друг начин за местната лаборатория за демокрация в България, тъй като в този случай участниците отговориха на почти всички въпроси още на първия рунд. Предложението се състои в това да се формулира един общ основен въпрос за мнението на участниците относно доверието/недоверието към властите, след което да се задълбочи с въпроса как пандемията би могла да бъде овладяна, според тяхната собствена гледна точка, като се завърши с въпроса какво по-различно е трябвало да се направи.

Платформата „Вашите приоритети“, създадена да послужи за обсъждания между участниците, преди и след провеждането на Световното кафене на живо, не бе използвана по предназначението си, въпреки че участниците бяха насърчавани от фасилитаторите да го направят. Едно от възможните обяснения е, че хората в България не са запознати с подобни платформи и не са свикнали да обсъждат идеи чрез онлайн инструменти.

За фондация „Софийска платформа“ най-важният урок от събитието е, че то потвърждава откритията на Индекса за гражданско здраве 2021 г., за подчертаното значение на приноса на хора от различни възрасти към политическия дебат, например чрез споделяне на мнения на формати като местната лаборатория за демокрация по проект PaCE. Както според Индекса, така и според мненията на участниците в лабораторията, хората са склонни и биха искали да бъдат консултирани и чути при вземането на решения. Участието им в местната лаборатория за демокрация в България по проект PaCE показва, че две трети от тях не са имали досега възможността да участват в подобен дебат.

Общите заключения от лабораторията за демокрация в България по проект PaCE насърчават фондация „Софийска платформа“ и нашия екип да обмислят този вид активно участие на гражданите и да създават други събития, които дават възможност на хората да споделят своите мнения, притеснения и възгледи.